

**Ομιλία Μιχάλη Σάλλα, Προέδρου της Lyktos Group, σε ημερίδα του
Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων του Παντείου Πανεπιστημίου με θέμα:
«Ελληνικές τράπεζες: Πυλώνας ανάπτυξης ή μεγάλος ασθενής;»**

Τίτλος Ομιλίας:

Ελληνικές Τράπεζες: Εκσυγχρονισμός ή Παρακμή

Η ρευστότητα των Ελληνικών Τραπεζών μπορεί να βελτιώθηκε, τα σχέδια για τον περιορισμό των κόκκινων δανείων να υλοποιούνται σταδιακά, μπορεί ακόμη ορισμένες Ελληνικές τράπεζες να παρουσίασαν μια μικρή και πολύ εύθραυστη κερδοφορία, κανείς όμως δεν αμφισβητεί πως το πιστωτικό σύστημα της χώρας παραμένει ο μεγάλος ασθενής της Ευρώπης. Οι Ελληνικές τράπεζες προσπαθούν χρόνια τώρα να συνέλθουν από μια κρίση, την οποία γνωρίζουμε ότι δεν δημιούργησαν αλλά αναγκάζονται να ανακυκλώνουν, επιχειρώντας επί μία δεκαετία την έξοδο απ' αυτήν, η οποία δυστυχώς δεν έρχεται, κοστίζοντας στην οικονομία ολοένα και περισσότερο.

Οι λόγοι είναι λίγο-πολύ γνωστοί. Παρόλα αυτά μία συνοπτική περιγραφή θα γίνει και από εμένα στη συνέχεια. Το μεγάλο στοίχημα δεν είναι μόνον η επαναφορά των πιστωτικών ιδρυμάτων στην κανονικότητα αλλά και η ανάκτηση του επί μία δεκαετία χαμένου εδάφους και η ταυτόχρονη προσαρμογή τους στη Νέα Κανονικότητα. Αυτήν δηλαδή που έχει δημιουργηθεί, αλλά και δημιουργείται διεθνώς, με τις ραγδαίες αλλαγές που ήδη δρομολογούνται στο τραπεζικό σύστημα.

Όπως έχει δηλώσει ο Bill Gates: «Τείνουμε να υπερεκτιμούμε τις αλλαγές που θα προκύψουν τα επόμενα δύο χρόνια και να υποτιμούμε την αλλαγή που θα συμβεί τα επόμενα δέκα χρόνια». Μία ρήση που φαίνεται να ταιριάζει γάντι στις ελληνικές τράπεζες και όχι μόνον. Σε δύο χρόνια από τώρα με βάση ένα αισιόδοξο σχετικά σενάριο, οι ελληνικές τράπεζες θα έχουν επιστρέψει σε ένα μοντέλο λειτουργίας που θα προσομοιάζει κάπως σε αυτό που γνωρίζουμε και γνωρίζαμε προ δεκαετίας. Όμως ήδη έχουν μπει τα θεμέλια για τη θεαματική αλλαγή στη λειτουργία του

πιστωτικού συστήματος, τα πρώτα σημάδια της οποίας φαίνονται από τον ανταγωνισμό των fintech, των εταιριών πληρωμών αλλά και των γιγάντων της τεχνολογίας όπως η Google, η Amazon κλπ. Όλοι οι νέοι αυτοί επιχειρηματικοί φορείς εισβάλουν δυναμικά και πολύ αποτελεσματικά στο χώρο δίνοντας διαφορετικούς τόνους στον ανταγωνισμό αλλά και στον έλεγχο των τραπεζικών εργασιών.

Για να γυρίσουμε και πάλι στα δικά μας, όπως καταγράφει με σαφήνεια η τελευταία έκθεση μεταμνημονιακής εποπτείας της Κομισιόν, τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα συνεχίζουν να βασίζονται κυρίως στην εσωτερική τους ικανότητα να δημιουργούν κεφάλαια. Αυτή όμως η ικανότητα έχει αποδυναμωθεί περαιτέρω λόγω της χαμηλής κερδοφορίας τους αλλά και λόγω της χαμηλής ποιότητας των στοιχείων του ενεργητικού τους.

Οι εγγενείς αδυναμίες που κληροδότησε η δεκαετής κρίση, όπως τα χαμηλά ίδια κεφάλαια - ανησυχητικά χαμηλά θα λέγαμε χωρίς τους αναβαλλόμενους φόρους- το υψηλό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων και η περιορισμένη ρευστότητα, συνθέτουν ένα δύσκολο πάζλ. Αν σε αυτό προσθέσουμε την ανυπαρξία εισροής κεφαλαίων για την απορρόφηση ζημιών (προνομιούχες μετοχές, senior unsecured bonds, non-preferred senior bonds, κλπ.) και τους χαμηλούς ρυθμούς χορήγησης νέων δανείων, τότε το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο σύνθετο για την οικονομία αλλά και για κάποιες κατηγορίες επενδυτών.

Και τι συμβαίνει σε μια οικονομία όπου το πιστωτικό της σύστημα υπολειτουργεί: πλήττεται κυρίως η μικρή και μεσαία επιχειρηματικότητα μη έχοντας άλλη πρόσβαση στο δανεισμό. Οι πολύ μεγάλες επιχειρήσεις μπορούν να απευθυνθούν στο εξωτερικό, άλλες να αντλήσουν ρευστότητα από τις μητρικές τους πολυεθνικές και άλλες απευθείας από το κοινό. Μία μικρομεσαία επιχείρηση όμως έχει ως μοναδική λύση τις τράπεζες. Έτσι σε μια οικονομία που οι τράπεζες υπολειτουργούν, πραγματοποιείται κατανομή των πόρων και αύξηση της ρευστότητας αποκλειστικά υπέρ των επιχειρηματικά ισχυρών, επανατροφοδοτώντας τις δυνάμεις της ύφεσης, αφού το βασικό μέσο για την ανάπτυξη της αγοράς, η χρηματοδότηση, δεν αφορά την συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων και των μεσαίων στρωμάτων.

NPLs

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια του πιστωτικού μας συστήματος μπορεί να μειώνονται σταδιακά, παραμένουν όμως αυξημένα, και ανέρχονταν σε 81,8 δις. ευρώ στο τέλος του 2018 σε σύγκριση με το ανώτατο επίπεδο των 107,2 δις. ευρώ τον Μάρτιο του 2016. Οι τέσσερις συστημικές τράπεζες διατήρησαν 12 φορές υψηλότερο λόγο NPLs προς το συνολικό δανειακό χαρτοφυλάκιό τους, από το μέσο όρο της Ε.Ε (41,2% έναντι 3,2%).

Συνεπώς, παρά τη βελτίωση, ίσως δεν έγιναν όσα έπρεπε να γίνουν και απαιτούνται άμεσες λύσεις.

Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφέρεται στις προτάσεις του ΤΧΣ και της Τράπεζας της Ελλάδος που αξιολογούνται σε ότι αφορά τα κόκκινα δάνεια από την DG Comp. Θέτει δε ως προϋπόθεση τη μη δημιουργία νέων κόκκινων δανείων.

Οι προτάσεις αυτές ήρθαν αρκετά αργά και συναντούν σημαντικές δυσκολίες στην υλοποίησή τους. Σε ότι αφορά το ΤΧΣ δεν έχει ακόμη προσδιοριστεί η τιμή των εγγυήσεων. Σε ότι αφορά την πρόταση της ΤτΕ θεωρείται υπερβολικά κοστοβόρα, επιβαρύνουσα τον προϋπολογισμό της Ελληνικής Κυβέρνησης.

Πολλά χρόνια πριν, όταν το πρόβλημα έδειχνε τα δόντια του, είχαμε μιλήσει για την δημιουργία μιας **«Bad Bank»**, ενός δηλ. ειδικού φορέα για τη διαχείριση των επιχειρηματικών δανείων που ήταν «σε εμπλοκή».

Στην περίπτωση της δημιουργίας μιας «Bad Bank», όπως αναφέρω σε άρθρο μου, αυτή θα μπορούσε να συγκεντρώσει όλα τα καταγγελμένα δάνεια σε μια ενιαία πλατφόρμα, έχοντας τη δυνατότητα να τα ξεκαθαρίσει πολύ πιο γρήγορα, πολύ πιο αποτελεσματικά και με μικρότερο κόστος.

Η εκκαθάριση του προβληματικού χαρτοφυλακίου των τραπεζών θα είχε γίνει πολύ νωρίτερα και με μικρότερο κεφαλαιακό κόστος. Η λύση αυτή εφαρμόστηκε σε άλλες χώρες με επιτυχία. Τώρα συζητάται πια η εφαρμογή της και σε εμάς. Μόνον που χάθηκε εξαιρετικά μεγάλο χρονικό διάστημα στις συζητήσεις.

Προτάσεις για τα κόκκινα στεγαστικά όπως αυτή του **«sales and lease back»** που θα προσέφεραν προστασία στις τράπεζες και κοινωνική αλληλεγγύη, κυρίως προς αυτούς που υπέστησαν βαριές συνέπειες από τη βαθιά και παρατεταμένη κρίση, δεν συζητήθηκαν καν, λόγω μιας αντίληψης που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και τιμωρητική σε ορισμένες περιπτώσεις σε ότι αφορά τη μνημονιακή μας περίοδο.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στα χρόνια της κρίσης **το εθνικό προϊόν μειώθηκε κατά 30%**, ενώ **χάθηκαν από τις τράπεζες 120 δισ. καταθέσεις.**

Εκατοντάδες χιλιάδες πολίτες δίνουν μάχη για να κρατηθούν σε ένα στοιχειώδες επίπεδο, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες νέοι, κυρίως επιστήμονες, μετανάστευσαν για να «χτίσουν» το μέλλον τους.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, όφειλαν τράπεζες, επαγγελματικές οργανώσεις, πολιτεία και εποπτικές αρχές, νηφάλια **να βρουν λύσεις για τα κόκκινα δάνεια** με γνώμονα την **επανεκκίνηση της οικονομίας** και τη **δημιουργία θετικότερου κλίματος στην αγορά, χωρίς ατελέσφορες γραφειοκρατικές διαδικασίες.** Δυστυχώς όμως πολλές φορές οι αρμόδιες αρχές, είτε λόγω μη κατανόησης του προβλήματος, είτε λόγω άγνοιας της λειτουργίας της αγοράς, είτε ακόμα εξ' αιτίας λανθασμένων επιλογών της ΤΡΟΙΚΑ, οδήγησαν στη δυσμενή αυτή κατάσταση. Αυτό ασφαλώς δεν απαλλάσσει τις ίδιες τις τράπεζες από την ευθύνη που τους αναλογεί.

Πρέπει ωστόσο να πούμε ότι λάθη όπως π.χ. του IMF, που οι ίδιοι άλλωστε έχουν αναγνωρίσει, προκάλεσαν ζημία στην χώρα, μεγαλύτερη από την στήριξη του δανείου που έδωσαν (γύρω στα 25 δισ). Το αποτέλεσμα ήταν να οξυνθούν τα προβλήματα αθέτησης των υποχρεώσεων στο Τραπεζικό σύστημα.

Σταδιακά οι καταθέσεις δείχνουν να επιστρέφουν και διαμορφώνονται στα 150 δισ. ευρώ, πολύ πιο κάτω ασφαλώς από τα προ κρίσης επίπεδα. Άλλωστε, είμαστε όλοι αρκετά φτωχότεροι από εκείνα τα επίπεδα.

Πιστεύω πως δεν είναι μόνο η ανασφάλεια για το πιστωτικό σύστημα της χώρας που αφήνει εκτός τραπεζικού συστήματος τις καταθέσεις. Είναι πως μεγάλο μέρος από τις οικονομίες των νοικοκυριών χρησιμοποιήθηκαν για να αποπληρώσουν φόρους ή

για την διαβίωσή τους και επομένως έχουν περιοριστεί σημαντικά πλέον. Είναι επίσης οι μεγάλοι όγκοι των **δυναμικών δεσμεύσεων λόγω χρεών που αποτρέπουν συμπολίτες μας από το να καταθέσουν τμήμα των μετρητών τους στις τράπεζες**. Και βέβαια υπάρχουν **οι καταθέσεις δεκάδων δις που βγήκαν στο εξωτερικό** και θα πάρει χρόνο πολύ η επιστροφή τους.

Διαβάζοντας τα μηνιαία δελτία της Τράπεζας της Ελλάδος θα παρατηρήσει κανείς πως οι χρηματοδοτήσεις παραμένουν χαμηλές ωστόσο πολύ ακριβές.

Τον Απρίλιο του 2019 για παράδειγμα, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της συνολικής χρηματοδότησης της εγχώριας οικονομίας ήταν μηδενικός, ενώ τον προηγούμενο μήνα ήταν αρνητικός **στο -0,6** και η **μηνιαία καθαρή ροή ήταν αρνητική κατά 92 εκατ. ευρώ**. Έτσι λοιπόν καθώς οι τράπεζες χρηματοδοτούν περιορισμένα, οι δείκτες των NPL's παραμένουν υψηλοί. Η υποχρέωση επίσης συντήρησης υψηλών εποπτικών δεικτών δεν επιτρέπει την επέκταση των χορηγήσεων. Αυτό ασφαλώς επηρεάζει τα κέρδη, ανακυκλώνοντας και το πρόβλημα.

Δυστυχώς, η κατάσταση επιβαρύνεται επίσης, γιατί ένα μεγάλο κομμάτι του δυναμικού των πιστωτικών ιδρυμάτων, από τότε που ξέσπασε η κρίση, ασχολείται σχεδόν αποκλειστικά με την εφαρμογή ενός τεράστιου όγκου ρυθμίσεων που κρίθηκαν απαραίτητες από τους εταίρους μας, όχι μόνο λόγω της κρίσης, αλλά και στο πλαίσιο εφαρμογής μιας σειράς από κοινοτικές οδηγίες που διέπουν τη λειτουργία όλων των ευρωπαϊκών τραπεζών. **Εν τέλει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι Τράπεζες χάνουν σταδιακά τον επιχειρηματικό τους χαρακτήρα και μετατρέπονται σε απλές πλατφόρμες εξυπηρέτησης κοινού.**

Μπορεί ο στόχος του συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου να είναι η ενοποίηση της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος και η διαμόρφωση μιας ενιαίας τραπεζικής αγοράς στην Ε.Ε. Όμως τελικά ο στόχος αυτός είναι πολύ μακριά από την επίτευξή του καθώς φαντάζει πολύ γραφειοκρατικός για όλους και συχνά αποτρέπει καταθέτες και δανειζόμενους να πλησιάσουν το τραπεζικό σύστημα. Έχει μετατραπεί σε μεγάλη δοκιμασία ακόμα και το άνοιγμα ενός απλού λογαριασμού ή η αποστολή ενός εμβάσματος ή ανάληψης μίας κατάθεσης.

Έτσι λοιπόν και ενώ η τραπεζική ενοποίηση επιχειρείται, έστω και κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η Ελλάδα δυστυχώς έχει ένα διαφορετικό ευρώ λόγω κεφαλαιακών περιορισμών από τις λοιπές οικονομίες και σαφώς υψηλότερων επιτοκίων δανεισμού από αυτά που ισχύουν σε άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες, κάποιες εκ των οποίων πέρασαν και αυτές από τις συμπληγάδες της κρίσης. Όλα τα παραπάνω δημιουργούν ένα τεράστιο κόστος τόσο στην οικονομία όσο και στις τράπεζες.

Ας έρθω όμως τώρα σε ένα άλλο θέμα: ενώ αυτά συμβαίνουν στο Ελληνικό Τραπεζικό σύστημα, δίπλα του **αναπτύσσεται ένα νέο ηλεκτρονικό βασίλειο πληρωμών και συναλλαγών**, με πολύ λιγότερη γραφειοκρατία, ταχύτερους χρόνους διεκπεραίωσης και προφανώς χαμηλό κόστος.

Η γρήγορη ανάπτυξη της τεχνολογίας και η εφαρμογή της στην τραπεζική αγορά θα μεταβάλει ριζικά τον τρόπο με τον οποίο τραπεζικά προϊόντα προωθούνται και πωλούνται δημιουργώντας μια ανακατανομή στην πελατεία του τραπεζικού συστήματος.

Μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες τεχνολογίας και οργανισμοί (Google, Amazon, Alibaba, Facebook, κ.ά.) έχουν ήδη κάνει τις πρώτες απόπειρες ενασχόλησής τους με την προώθηση τραπεζικών προϊόντων, μέσω των εφαρμογών τους, έχοντας μια τεράστια βάση δεδομένων, εν δυνάμει πελατολογίων προς εκμετάλλευση για την προώθηση διασταυρούμενων πωλήσεων σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα κάθε είδους.

Ηλεκτρονικές τράπεζες έχουν ήδη κάνει την εμφάνισή τους ενώ πολλοί διεθνείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί βλέπουν και την ελληνική αγορά, οπότε σύντομα θα δραστηριοποιηθούν σε αυτήν, περιορίζοντας δραστικά τις γραφειοκρατικές ενέργειες στις οποίες οι τράπεζες όπως τις ξέρουμε επιβάλουν για απλές πράξεις, όπως το άνοιγμα ενός τραπεζικού λογαριασμού. Και ασφαλώς αυτό συμβαίνει όχι γιατί οι τραπεζικές ηγεσίες δεν κατανοούν το πρόβλημα αλλά γιατί έτσι προβλέπεται από τις αρμόδιες αρχές.

Δυναμικά στις χρηματοδοτήσεις έχουν **εισέλθει διάφορα επενδυτικά σχήματα που συνιστούν εναλλακτικές της τραπεζικής χρηματοδότησης**. Το μερίδιό τους ειδικά σε ορισμένες νέες και δυναμικές αγορές αυξάνεται ραγδαία καθώς όλο και περισσότερο βλέπουμε επιχειρήσεις να στρέφονται σε διάφορα επενδυτικά funds συγκέντρωσης κεφαλαίων ακόμα και τύπου Crowdfunding. **Ειδικό οργανισμοί αναλαμβάνουν την παροχή συμβουλών (mentoring) για την ανάπτυξη της επιχείρησης.**

Εργασίες λοιπόν που κάποτε πραγματοποιούσαν αποκλειστικά οι τράπεζες τώρα προσφέρονται από εναλλακτικούς παρόχους οι οποίοι ήδη έχουν καταφέρει να προσεγγίσουν ένα δυναμικό και αξιόλογο κοινό.

Από την άλλη πλευρά όμως πάντα θα υπάρχει ανάγκη και ζήτηση για παροχή εξειδικευμένων τραπεζικών υπηρεσιών προς τους ενδιαφερόμενους πελάτες που δεν μπορούν να αποκτηθούν με το πάτημα ενός κουμπιού. **Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις**, η ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας, προκειμένου να αναπτυχθούν, να περάσουν σε νέα αντικείμενα, να παρακολουθήσουν στοιχειωδώς τον ανταγωνισμό **χρειάζονται τις τράπεζες, χρειάζονται χρηματοδότηση και τις συμβουλευτικές υπηρεσίες** του πιστωτικού συστήματος.

Πρέπει εδώ να σημειώσω πως τόσο το τραπεζικό όσο και το πολιτικό σύστημα της χώρας χρωστά πολλά σε όλον αυτόν τον κόσμο που τον «αγκαλιάζει» ο τίτλος των μικρομεσαίων. Είναι η μικρή και μεσαία επιχείρηση, αυτή που συνέχισε σε όλη τη διάρκεια της κρίσης να δραστηριοποιείται εντός επικράτειας σε πολύ δύσκολες συνθήκες (υψηλή φορολογία, γραφειοκρατία κλπ), είναι η μεσαία τάξη εκείνη που κράτησε τις καταθέσεις της στο τραπεζικό σύστημα της χώρας το οποίο συνεχίζει να υπάρχει χάρη σε αυτήν.

Ας θεωρήσουμε δεδομένο πως οι τράπεζες αλλάζουν. Το τραπεζικό κατάστημα του μέλλοντος είναι ήδη διαφορετικό. Οι υπηρεσίες που προσφέρει είναι άλλες από εκείνες του πρόσφατου παρελθόντος. Οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες γίνονται όλο και πιο εύχρηστες, άμεσες και λειτουργικές.

Αρκεί όμως αυτό; Οι τράπεζες, για να προσελκύσουν τον πελάτη του μέλλοντος θα πρέπει να συγχρονιστούν με τις αλλαγές των επιλογών του πελάτη, τις ανάγκες του αλλά και τις προσδοκίες του. Θα πρέπει επίσης να παρακολουθήσουν τους γίγαντες της τεχνολογίας με τις πλατφόρμες τεχνητής νοημοσύνης και τις πολυάριθμες εφαρμογές μέσω των οποίων “αιχμαλωτίζουν” τα κοινά τους αλλά και να μειώσουν αισθητά τις προμήθειες. Θα πρέπει δηλαδή να σχεδιάσουν με προσοχή νέες τραπεζικές εργασίες που θα τις βγάλουν από το σημερινό τους αδιέξοδο.

Είναι σαφές λοιπόν ότι το στοίχημα για τις ελληνικές τράπεζες είναι διπλό: από τη μία πλευρά πρέπει να εξυγιανθούν και να ενισχυθούν και από την άλλη να εναρμονισθούν με μεγάλη ταχύτητα στα δεδομένα της νέας εποχής. Μεγάλη η πρόκληση και δύσκολος ο συνδυασμός. **Απαιτούνται όραμα και ειδικές δεξιότητες τις οποίες οι μέτοχοι των τραπεζών θα πρέπει προσεκτικά να αναζητήσουν σε αυτούς που τις διοικούν.**

Χωρίς τράπεζες η οικονομία μας δεν θα τα καταφέρει. Η ανάπτυξη δεν είναι αυτοτροφοδοτούμενη. Απαραίτητη προϋπόθεση για το επόμενο βήμα του τόπου είναι ένα σοβαρό επενδυτικό κλίμα και ένα τραπεζικό σύστημα που μπορεί να στηρίξει την αγορά.

Άρα, ο μοναδικός δρόμος που έχουν μπροστά τους οι τράπεζες είναι να λειτουργήσουν βάσει των νέων συνθηκών, με όποιες δυνάμεις διαθέτουν και κάτω από οποιεσδήποτε προϋποθέσεις. Είναι περιττό υποθέτω να μιλήσω για το αυτονόητο:

Αν ο δρόμος για το πιστωτικό σύστημα της χώρας δεν είναι τεχνολογικά σύγχρονος και αναπτυξιακός, θα είναι παρακμιακός και σε αυτήν την παρακμή οι τράπεζες θα παρασύρουν ολόκληρο το οικοδόμημα, την εθνική οικονομία.

Αθήνα 19.06.19

